

"רפואה ואתיקה רפואית בחברות מסלמיות" (03ב')

ד"ר מירי שפר

ימי ג' (גילמן 455) ו-ה' (גילמן 362א'), 12-10

קבוצת הדיון: HUM0637-2217-01@listserv.tau.ac.ilH

אתר הקורס: <http://www.tau.ac.il/~shefer/wound03.html>

משרד: חדר 450ב' גילמן; 640-8640; שעת קבלה: ימי ד', 12-13; דואל: shefer@post.tau.ac.il

I. מטרת הפרו"ס:

פרו"ס זה עוסק בתולדות הרפואה בחברות מסלמיות מראשית האסלאם ועד העת החדשה המוקדמת. חומר הקריאה והדיונים ישלבו דיון בתיאוריות הרפואיות המקובלות עם סוגיות חברתיות ותרבותיות שונות. ידונו, למשל, גופי הידע הרפואי ומקורות הידע המתחרים זה בזה על לגיטימציה ועל הגמוניה בחברות מסלמיות; התפתחותם של מוסדות בריאות מסוגים שונים; התחרות המקצועית, החברתית והכלכלית בין מרפאים מסוגים שונים; תפיסות רפואיות ותרבותיות על אודות הגוף והנפש ויחסן של חברות מסלמיות לחולים ולמחלות כדוגמת צרעת ושיגעון; שיטות טיפול מקובלות ומקובלות פחות, ועוד. במפגשים ייעשה שימוש במפות, בשקופיות ובסרטי וידיאו כדי להמחיש את נושאי הדיונים. את הקורס תלווה באופן תדיר גם רשת האינטרנט: "עמוד הבית" ישלים את נושאי הדיונים ואת חומר הקריאה ונפתחה קבוצת דיון אלקטרונית המיועדת רק לתלמידי הקורס.

II. מטלות הפרו"ס:

- **U נוכחות** במפגשים.
- **U השתתפות פעילה** בדיונים על סמך קריאת החומר המיועד לאותו מפגש ומחשבה על השאלות בהן נדון. השתתפות בדיונים בקבוצת הדיון האלקטרונית שתלווה את הקורס היא חלק מחובת ההשתתפות. הצטרפו כבר היום אל קבוצת הדיון על-ידי שליחת המסר
subscribe hum0637-2217-01 your_name
אל הכתובת listserv@listserv.tau.ac.il
שימו לב: הודעות אל קבוצת הדיון שתופצנה לכל הסטודנטים בקורס יש לשלוח לכתובת
hum0637-2217-01@listserv.tau.ac.il
- **U מבחן בסיום הקורס** (מועד א' ב-15.6 P9⁰⁰, ומועד ב' ב-21.7 P9⁰⁰). המבחן יכלול את כל חומר הקריאה ואת הדיונים במפגשים ובפורום האלקטרוני. המבחן יתקיים במתכונת של חומר פתוח.
- **U הגשת עבודת פרו"ס**. העבודה תיכתב בהדרכתה של המרצה ותוגש למזכירות לכל המאוחר ב-11.8 (חודשיים לאחר תום הסמסטר). יש לקבל **ציון "עובר"** (60 ומעלה) בעבודה כדי להיות זכאים לציון בקורס כולו. הנושאים לעבודה ייקבעו עד לחופשת הפסח בתיאום עם המרצה. שבוע לאחר חופשת הפסח יגישו הסטודנטים גרסה ראשונה של שאלת המחקר, ראשי פרקים ורשימת מקורות. עד ליציאה לחופשת חג השבועות יגישו הסטודנטים גרסה סופית של שאלת המחקר, ראשי הפרקים ורשימת המקורות. **U הנחיות מחייבות** לכתובה נמצאות זה מכבר באתר האינטרנט.

הרכב הציון הסופי:

- 25% השתתפות
- 25% מבחן סופי
- 50% עבודת פרו"ס

III. תוכנית הקורס וחומר הקריאה:

חומר הקריאה למפגשים נמצא באחת הספריות הבאות:

- **בספריה המרכזית:** ספרים המונחים על המדפים, כתיבי עת במדור כתיבי העת של "מזרחנות" או "היסטוריה כללית" ומאמרים סרוקים;
- **בספריה הלימודית:** ספרים המקוטלגים במעמד CL;
- **בספריית מדעי החיים ורפואה** הסמוכה לבית הספר לרפואה (קוד ספריה AAM).

1. מבוא.

א. הצגת הקורס: תכנים ומטלות;

ב. מבוא היסטוריוגרפי: מה זו היסטוריה של הרפואה?

2. המפה הרפואית הטרומ-מודרנית: תיאוריות רפואיות מקובלות

- Ibn Ridwan, 'Ali ibn 'Ali ibn Ja'far (d. ca. 1068). *Medieval Islamic Medicine: Ibn Ridwan's Treatise "On the Prevention of Bodily Ills in Egypt"*. Trans. & Intro. Michael W. Dols; Arabic text edited by Adil S. Gamal. Berkeley, 1984. 3-24 (Galenism).

שאלות לדיון

1. מהם העקרונות של התיאוריה ההומוראלית?

2. מה הייחוד של מה ייחודה התיאורטי בהשוואה לרפואת הנביא ולרפואה העממית?

- Bürgel, J. Christoph. "Secular and Religious Features of Medieval Arabic Medicine," in Charles Leslie. Ed. *Asian Medical Systems: A Comparative Survey*. Berkeley, 1976. 44-62.

שאלות לדיון

1. מהם העקרונות של התיאוריה ההומוראלית?

2. מה הייחוד של מה ייחודה התיאורטי בהשוואה לרפואת הנביא ולרפואה העממית?

3. יחסה של החברה לסבל, למחלות ולחולים

- Conrad, Lawrence I. "Medicine and Martyrdom: Some Discussions of Suffering and Divine Justice in Early Islamic Society," in John R. Hinnells and Roy Porter. Eds. *Religion, Health and Suffering*. London, 1999. 212-236.

שאלות לדיון

1. מה היה יחסה של חברה מסלמית לאפשרות של הדבקה מבחינה תיאורטית?

2. מה היה יחסה של חברה מסלמית לאפשרות של הדבקה בפועל?

3. מדוע משוקע הדיון הרפואי בדיון תיאולוגי?

- Dols, Michael W. "The Comparative Communal Responses to the Black Death in Muslim and Christian Societies," *Viator*, 5 (1974), 269-287.
- Shoshan, Boaz. "The State and Madness in Medieval Islam," *IJMES*, 35 (2003), 329-340.

שאלות לדיון

1. מה היה יחסה של חברה מסלמית לחולים במחלות קיצוניות מבחינה תיאורטית?
2. מה היה יחסה של חברה מסלמית לחולים אלו בפועל?
3. במה יחסה של החברה לדבר ולשיגעון היה דומה ושונה?
4. כיצד הוגדרו מחלות אלו -- דבר ושיגעון -- בחברה מסלמית טרום-מודרנית?

- Kemp, Martin. "Medicine in View: Art and Visual Representation," in Irvine Loudon. Ed. *Oxford Western Medicine: An Illustrated History*. Oxford & New York, 1997. 1-22.

שאלות לדיון

1. מה הקשר בין רפואה לאומנות?
2. במה רפואה משפיעה על אומנות ואומנות על רפואה?
3. כיצד ייצוגי רפואה באומנות השתנו?
4. הפרק לקוח מספר העוסק ברפואה באירופה. במה הדיון בו רלוונטי לרפואה בחברה מסלמית או מנותק ממנה?

4. להיות רופא: הכשרה, אתיקה מקצועית ומעמד -- קריירה מוצלחת?

- Rosenthal, Franz. "The Physician in Medieval Muslim Society," *Bulletin of the History of Medicine*, 52 (1978), 475-491.
- Behrens-Abouseif, Doris. "The Image of the Physician, Arab Biographies of the Post-Classical Age," *Der Islam*, 66 (1989), 331-343.

שאלות לדיון

1. כיצד הכשיר עצמו רופא בימי הביניים? בארצות האסלאם? באירופה?
2. אלו מסלולי קריירה היו פתוחים בפני המעוניין בקריירה רפואית?
3. מה היה מעמדו של רופא בחברה מסלמית טרום-מודרנית?
4. האם קריירה של רופא הייתה קריירה קלה מבחינה כלכלית, חברתית ומקצועית? האם הייתה מוצלחת?

5. היכן לרפא? בתי חולים

- Dols, Michael W. "The Origins of the Islamic Hospital: Myth and Reality," *Bulletin of the History of Medicine*, 61 (1987), 367-390.

שאלות לדיון

1. מהם מקורות ההשפעה התרבותיים האפשריים על בתי חולים מסלמים?
2. מהו המיתוס ומהי המציאות ההיסטורית בשאלה זו, על-פי דולס?

- Conrad, Lawrence I. "Did al-Walīd I Found the First Islamic Hospital?," *ARAM*, 4 (1992), 225-244.

שאלות לדיון

1. האם הקים אל-וליד את בית החולים המסלמי הראשון?
2. מה הייחוד במחקרו של קונרד -- בטענתו? במקורותיו? בשיטת עבודתו?

- Tabbaa, Yasser. "The Functional Aspects of Medieval Islamic Hospitals," in Michael Bonner, Mine Ener and Amy Singer. Eds. *Poverty and Charity in Middle Eastern Contexts*. New York, 2003. 95-119.

שאלות לדיון

1. מה היו המאפיינים המקצועיים והמנהלתיים של בתי חולים בחברות מסלמיות?

- Miller, Timothy S. "The Knights of Saint John and the Hospitals of the Latin West," *Speculum*, LIII (1978), 709-733.

- Carlin, Martha. "Medieval English Hospitals," in Lindsay Granshow and Roy Porter. Eds. *The Hospital in History*. London, 1989. 21-39.
- Park, Katherine. "Healing the Poor: Hospitals and Medical Assistance in Renaissance Florence," in Jonathan Barry and Colin Jones. Eds. *Medicine and Charity before the Welfare State*. London, 1991. 26-45.
- Slack, Paul. "Hospitals, Workhouses and the Relief of the Poor in Early Modern London," in Ole Peter Grell and Andrew Cunningham. Eds. *Health Care and Poor Relief in Protestant Europe*. London, 1997. 234-251.

שאלות לדיון

1. כיצד ניתן להגדיר "בית חולים" בחברה אירופאית? מה היו השינויים מאיזור לאיזור ומתקופה לתקופה?
2. במה בתי חולים באירופה היו שונים מבתי חולים בחברות מסלמיות?

7. איך לרפא? טיפולים וחומרי טיפול מקובלים ומקובלים פחות

- Shapiro, Arthur K. and Elaine Shapiro. "The Placebo: Is It Much Ado About Nothing?," in Anne Harrington. Ed. *The Placebo Effect*. Cambridge, Mass., 1997. 12-36.
- Demirhan, Ayşegül. "The Evolution of Opium in the Islamic World and Anatolian Turks," *Studies in the History of Medicine*, 4 (1980), 73-97.

שאלות לדיון

1. מה היו ההתייחסויות לאופיום של מלומדים מסלמים בתקופות שונות?
2. עד כמה השימוש באופיום היה נפוץ בחברות מסלמיות בתקופות שונות? באלו אופנים ניתן למדוד זאת?
3. מה היו השימושים הרפואיים באופיום?

- Savage-Smith, Emilie. "The Practice of Surgery in Islamic Lands: Myth and Reality," *Social History of Medicine*, 13:2 [special volume on "The Year 1000: Medical Practice and the End of the First Millennium"] (2000), 307-321.

שאלות לדיון

1. לטענת סאבאג'-סמית', האם החברה המסלמית התירה ניתוח כפרוצדורה רפואית?
2. מהם המקורות לחקר הפרקטיקה של רפואה ערבית-מסלמית בימי הביניים?
3. מהו הפער בין התיאוריה הרפואית לפרקטיקה ומדוע היא קיימת?

- Wilcox, Judith and John M. Riddle. "Qusṭā Ibn Luqā's *Physical Ligature* and the Recognition of the Placebo Effect," *Medieval Encounters*, 1 (1995), 1-30, 40-50.

שאלות לדיון

1. מיהו ק'סטא ב. לוקא?
2. מתוך אלו מסורות רפואיות פעל ק'סטא ב. לוקא?
3. מהי החשיבות של החיבור הרפואי בו דן המאמר?
4. מהו פלאצבו (בעברית "אינבו") ומהי חשיבותו הרפואית?

- Horden Peregrine. "Religion as Medicine: Music in Medieval Hospitals," in Peter Biller and Joseph Zeigler. Eds. *Religion and Medicine in the Middle Ages*. Woodbridge, Suffolk, 2001. 135-153.

שאלות לדיון

1. מה היו האלמנטים הפסיכו-סומטיים ששולבו בטיפול הרפואי?
2. מה היה הבסיס התיאורטי שאיפשר פרקטיקה רפואית זו?
3. עד כמה היו אלו שיטות טיפול מקובלות? ובקרב אלו קבוצות של מטפלים ומטופלים?